

20.5.2010

15/090/10

Oikeusministeriö

24. 05. 2010

*062/66/2007**12/69/2008*Oikeusministeriö
Kriminaalipoliittinen osasto**SAKON MUUNTORANGAISTUSJÄRJESTELMÄN UUDISTAMINEN**

Etelä-Suomen rikosseuraamusalue toteaa lausuntonaan seuraavaa:

Yleistä

Sakkorangaistus on varallisuusrangaistus, jota käytetään rangaistusmuotona lähinnä lievistä rikoksista. Järjestelmä, jossa lievistä rikoksista sakkorangaistuksen saanut henkilö ei pysty varattomuutensa vuoksi sakkoaan maksamaan ja joutuu suorittamaan rangaistuksena ehdottomana merkitsee rangaistuksen ankaroitumista, mikä on oikeudenmukaisuusnäkökulmasta ongelmallista. Toisaalta se, että sakkorangaistuksen saanut jäisi kokonaan ilman rangaistusta, voi vaikuttaa rikoksentekijän toimintatapoihin ja vaikuttaa yleisemminkin lainkuuliaisuuteen.

Ehdotetut muutokset merkitsevät sitä, että sakon muuntorangaistus tullaan jatkossakin suorittamaan ehdottomana vankeutena. Tällä hetkellä sakon muuntorangaistusmenettely kohdistuu pääasiallisesti henkilöihin, jotka eivät taloudellisen tilanteensa vuoksi kykene sakkojaan maksamaan. Sakkorangaistustaan vankeutena suorittavat vangit ovat paitsi varattomia, myös pääsääntöisesti varsin moniongelmaisia henkilöitä.

Muutokset sakon muuntamisen edellytyksiinVarattomuusedellytyksestä

Ehdotettu muutos rikoslain 2 a luvun 4 §:n 1 momentin muutos, jonka mukaan ulosotossa varattomaksi todetulle henkilölle tuomittua sakkorangaistusta ei voi muuntaa vankeudeksi, on oikeasuuntainen. Lakiin ehdotettu mainita siitä, että varattomuudesta huolimatta sakko voitaisiin muuntaa, jos sakotetun tekemien rikosten laatu ja lukumäärä osoittavat ilmeistä piittaamattomuutta lain

kielloista ja käskyistä, on tarpeellinen järjestelmän uskottavuuden ja yleisen lainkuuliaisuuden kannalta.

Alle 20 päiväsakkoa ja alle 18 -vuotiaana tehdyt rikokset

Rikoslain 2 a luvun 4 §:n 2 momenttiin tulevat muutokset siitä, että alle 20 päiväsakon suuruisia sakkoja ja alle 18-vuotiaana tehdyistä rikoksista tuomittuja sakkoja ei voisi muuntaa vankeudeksi, ovat perusteltuja ja kannatettavia.

Rangaistusmääräysmenettelyssä määrättyjen sakkojen muuntokelpoisuudesta

Tällä hetkellä rangaistusmääräysmenettelyssä määrättyt sakot eivät ole muuntokelpoisia. Ehdotuksen myötä rangaistusmääräysmenettelyssä määrättyt sakot tulisivat osittain muuntokelpoisiksi. Rikoslain 2 a luvun 4 §:n 3 momentin mukaan tällainen sakko voitaisiin muuntaa, jos se pykälän 1 ja 2 momentin mukaan on mahdollista ja jos henkilölle on rangaistusmääräysmenettelyssä määrätty saman rangaistussäännöksen rikkomisesta yli 20 päiväsakon suuruinen sakko kolme kertaa edellisen vuoden aikana.

Muutos on omiaan lisäämään yhdenvertaisuutta, koska kuten työryhmä on todennut, sille onko sakko määrätty rangaistusmääräysmenettelyssä vai tuomioistuimessa ei annettaisi yhtä suurta merkitystä muuntokelpoisuutta arvioitaessa.

Kun rangaistusmääräysmenettelyssä määrättyjen sakkojen muuntokelpoisuus poistettiin vuonna 2008 voimaan tulleessa lainmuutoksessa, muutos vähensi sakkovankien määrää. Oletettavaa on, että rangaistusmääräysmenettelyssä määrättyjen sakkojen tuominen edes osittain takaisin muuntokelpoisuuden piiriin kasvattaa sakkovankien määrää, mikä ei sinällään ole asetettujen sakkovankien määrän liittyvien tavoitteiden mukaista. Sen arvioiminen, miten suuri lisäys olisi, ei ole mahdollista.

Sakon maksaminen vankilassa

Ehdotuksen mukaan vankeuslakia muutettaisiin siten, että sakkoja ei voisi jatkossa maksaa vankilassa.

Täytäntöönpanopäällikkö Merja Lukkarisen vankitietojärjestelmästä keräämien tietojen mukaan vuonna 2008 on vankiloissa maksettu 1004 sakon muuntorangaistusta ja vuonna 2009 yhteensä 876. Näissä luvuissa on sekä sakkovankien viiden päivän sisällä maksamat sakot ja muun rangaistuksen tai tutkintavankeuden ohessa maksetut sakot. Luvut kertovat maksettujen sakkojen määrän ei sitä, kuinka monta vankia sakkoja on maksanut. Viime vuonna maksettujen 876 sakkoa ovat koskettaneen 769 tuomittua, joista sakkovankeja on ollut 410. Sakkoja maksetaan siten vankilassa useita satoja vuodessa.

Sakkojen maksumahdollisuuden vankilassa poistuminen vähentäisi täytäntöönpanohenkilöstön työtaakkaa. Oletettavasti, jos sakon maksaminen ei olisi säännösten mukaan mahdollista enää vankilassa, tuomitut pyrkisivät maksamaan sakon ennen vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa. Lisäksi kuten työryhmä on todennut vankilassa maksettavan sakon maksajina ovat usein omaiset tai ystävät, jolloin rangaistus ei kohdistu oikeaan tahoon.

Täytäntöönpanopäällikkö Merja Lukkarinen tuo oheisessa lausunnossaan aiheellisesti esille sen, että ne vangit, jotka maksavat sakkonsa vankeuslain 2 luvun 8 §:n mukaisesti sakkonsa vankilaan saapumista seuraavien viiden arkipäivän kuluessa, eivät saa mitään hyvitystä siitä vapaudenmenetysajasta, joka kuluu mahdollisesta kiinniotosta vapautumiseen. Vankitietojärjestelmän tietojen mukaan sellaisia vankeja, jotka maksoivat sakkonsa vankilaan saapumista seuraavien viiden arkipäivän aikana vapautui vuonna 2008 vankiloista 372 vankia ja vuonna 2009 yhteensä 410 vankia, jotka suorittivat keskimäärin 3,2 päivää ennen sakon maksamista ja vapautumista. Mikäli mahdollisuus maksaa sakkoja vankilassa poistuu, mainittua ongelmaa ei jatkossa ole.

Mainitut seikat puoltavat maksumahdollisuuden poistamista.

Osa muuntorangaistuksista tulee täytäntöönpantavaksi, kun vanki suorittaa muuta rangaistustaan tai on tutkintavankeudessa. Muutoksen myötä kyseisten sakkojen maksaminen ei olisi vankilassa mahdollista. Rikoslain 2 a luvun 6 §:ään tuleva muutos mahdollistaa sakon muuntamatta jättämisen muun rikosoikeudellisen seuraamuksen takia. Toivottavaa on, että kyseinen säännös ei jää vaille merkitystä, jos sen tarkoituksena on ehdotuksessa todetuin tavoin kompensoida sakon maksumahdollisuuden poistumista. Jotta tuomioistuimien voisi arvioida sakon muuntorangaistuksen kohtuullisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta, tulee sillä olla tiedot paitsi tuomioista myös niiden täytäntöönpanotilanteesta.

Mikäli vankeuslain 2 luvun 7 ja 8 § kumotaan, tulee vankeuslain 20 luvun 9 §:ään tehdä muutos, jolla poistetaan oikaisuvaatimuksen alaisista päätöksistä viittaus 2 luvun 7 §:ssä tarkoitettuun päätökseen sakon maksuajan myöntämisestä.

Lopuksi

Sakkovankeja on vankitietojärjestelmän mukaan ollut koko maassa 7.5.2010 yhteensä 60. Sakon muuntorangaistus suoritetaan säännönmukaisesti suljetussa vankilassa. Rangaistuksen suorittaminen suljetussa vankilassa on kallista. Sakkorangaistusta suorittavien vankien sijoittaminen suljettuun vankilaan on myös epätarkoituksenmukaista, koska sakon

muuntorangaistuksen suorittaminen ei edellyttäisi suljettujen vankiloiden turvallisuusastetta.

Sakkovankien määrä on aikaisempien muutosten johdosta vähentynyt ja määrää on pyrittävä lainsäädännöllisin keinoin edelleen vähentämään.

Lainkohdan muuntamisedellytyksiä koskevat muutokset kokonaisuutena, erityisesti säännös siitä, että sakkoja ei muunneta, jos maksamatta jättäminen johtuu varattomuudesta, ovat oikeansuuntaisia ja todennäköisesti vähentävät kokonaisuutena sakkovankien määrää.

Sen sijaan käytettävissä olevien tietojen perusteella ei ole arvioitavissa, miten sinänsä kannatettava sakkojen maksumahdollisuuden poistaminen vaikuttaisi sakkovankien määrään. On mahdollista, että maksumahdollisuuden poistuminen lisäisi sakkovankien määrää, jolloin muutos ei olisi tarkoituksenmukainen.

Muutosten jälkeenkin sakon muuntorangaistuksia tulevat suorittamaan lähinnä varattomat henkilöt, jolla on myös muita vakavia ongelmia, kuten päihde- ja mielenterveysongelmia, joille jokin muu kuin ehdoton vankeusrangaistus voisi olla parempi vaihtoehto. Sen vuoksi olisi tärkeää jatkossa edelleenkin selvittää muiden käytettävissä rangaistusmuotojen ja mahdollisten uusien rangaistusmuotojen, kuten hoitoseuraamusten, käyttöä vaihtoehtona ehdottomalle vankeusrangaistukselle sakon muuntorangaistuksena.

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella ei ole muuta lausuttavaa työryhmän mietinnön johdosta.

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen
johtaja

Katri Järvinen

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen
lakimies

Heli Tamminen

Liite

Täytäntöönpanopäällikkö Merja Lukkarisen lausunto

Etelä-Suomen rikosseuraamusalue
Aluekeskus
PL 6, 11131 RIIHIMÄKI

Etelä-Suomen rikosseuraamusalue
Aluekeskus
Saap. 10.05.2010
DNO 15/090/10

Dnro: 15/090/10

Asia: lausunto sakon muuntorangaistusjärjestelmän uudistamistyöryhmän mietintöön

Sakonmuuntorangaistustyöryhmän tehtävänä oli selvittää sakon muuntorangaistusjärjestelmän kehittämistä.

Keskeiset ehdotukset liittyvät sakon muuntamisen edellytyksiin, aikaisemman sakon muuntorangaistuksen huomioon ottamiseen, muuntoprosessiin ja sen keventämiseen sekä sakon maksamiseen vankilassa.

Esitetty uudistus sakon muuntamisen edellytysten muuttamiseksi siten, että virallisesti varattomiksi todetut henkilöt rajataan lähtökohtaisesti muuntorangaistusmenettelyn ulkopuolelle on kannatettava. Kannatan myös esitystä alle 18-vuotiaan tekemistä rikoksista tuomittujen sakkojen jättämiseksi muuntomenettelyn ulkopuolelle.

Työryhmän esityksen suurimpana puutteena pidän sitä, että jatkossakin sakon muuntorangaistusten täytäntöönpano tapahtuisi vankilassa. Vankila ei mielestäni ole suurimmalle osalle muuntorangaistukseen tuomituista, päihde-, mielenterveys- ym. ongelmista kärsiville, usein varattomille ja moniongelmaisille henkilöille oikea paikka. Työryhmä ei ole tutkinut mahdollisuutta esim. ns. "sopimushoidon", vapaaehtoisuuteen perustuvan päihde- tai muun vastaavan tuomitun toimintaedellytyksiä lisäävän kuntouttavan toiminnan käyttämistä vankilan vaihtoehtona. Myöskään yhdyskuntapalvelun sisällön muuttamista soveltumaan paremmin sakon muuntorangaistusta suorittavien seuraamukseksi ei ole juurikaan selvitetty.

Sakon muuntorangaistusten täytäntöönpano vankilassa

Tätä kirjoitettaessa vankitietojärjestelmän (VATI) mukaan Suomen vankiloissa on 60 sakkovankia, jotka on passitettu vankilaan pelkästään sakon muuntorangaistusta suorittamaan. Näistä kuudestakymmenestä 17:llä on vielä vankeuslain 2 luvun 8 §:n mukaisesti mahdollisuus maksaa sakkonsa vankilaan saapumista seuraavien viiden arkipäivän aikana. Vangit jakaantuvat rikosseuraamusalueiden kesken melko tasaisesti. Etelä-Suomen rikosseuraamusalueiden (ESRA) vankiloissa on 22 sakkovankia, Länsi-Suomen rikosseuraamusalueella (LSRA) 16 ja Itä-Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella 22 sakkovankia.

Sakkovanki, joka maksaa sakkonsa vankeuslain 2 luvun 8 §:n mukaisesti vankilaan saapumista seuraavien viiden arkipäivän kuluessa, ei saa mitään hyvitystä siitä vapaudenmenetysajasta, joka kuluu mahdollisesta kiinniottosta vapautumiseen. Työryhmä on mietinnössään todennut, että "joissain tapauksissa sakotettu ehtii suorittaa joitakin päiviä vankeudessa ennen maksua". Käytännössä pääsiäisen ja tai joulun aikaan vapaudenmenetysaikaa voi kertyä yli 10 päivääkin. Esimerkiksi v. 2008 jos sakon muuntorangaistukseen tuomittu olisi ollut etsintäkuulutettu ja olisi otettu kiinni torstaina 24.12.2008 ja passitettu vankilaan, hänellä olisi ollut mahdollisuus maksaa sakkonsa vielä maanantaina 05.01.2009. Jos sakot olisi maksettu tuona viimeisenä mahdollise-

na päivänä, olisi vapaudenmenetysaikaa kiinniottopäivästä vapautumispäivään ollut 24.12.2008 – 05.01.2009 = 13 päivää, jota ei siis mitenkään hyvitetä.

Vuonna 2008 vankiloista vapautui VATI-tietojen mukaan 372 sakkovankia ja vuonna 2009 410 sakkovankia, jotka vankeuslain 2 luvun 8 §:n nojalla maksoivat sakkonsa vankilaan saapumista seuraavien viiden arkipäivän aikana. Vuonna 2009 näiden sakkonsa maksaneiden ja vapautuneiden sakkovankien vankilassaoloaika on vaihteli 1 – 11 päivän välillä ja yhteensä nämä sakkovangit suorittivat vankilassa 1332 päivää vankeutta ennen sakon maksamista ja vapautumista, ka. 3,2 päivää.

Vankitietojärjestelmästä poimittujen tietojen mukaan v. 2008 vankiloissa on maksettu 1004 sakon muuntorangaistusta ja vuonna 2009 maksettuja muuntorangaistuksia on ollut 876 kpl. Näissä luvuissa ovat mukana sekä sakkovankien viiden päivän sisällä maksamat sakon muuntorangaistukset että muun rangaistuksen tai tutkintavankeuden ohessa maksetut sakot. Koska yhdellä henkilöllä saattaa olla useampi kuin yksi muuntorangaistus, nämä luvut eivät kerro, kuinka monta vankia on sakkonsa maksanut.

Käytännössä sakon muuntorangaistusten maksajina usein ovat vangin omaiset tai ystävät, kuten työryhmäkin mietinnössään toteaa, eikä rangaistus näin kohdistu henkilöön, joka muuntorangaistukseen on tuomittu. Ennen vankilaan joutumistaan sakon muuntorangaistukseen tuomitulla on ollut lukuisia mahdollisuuksia sakkonsa maksamiseen.

Yhteensä v. 2009 sakonmuuntorangaistuksia pantiin täytäntöön vankeutena 1117 kappaletta. ja samana vuonna vapautui 289 sakkovankia suoritettuaan sakon muuntorangaistuksen.

Kannatan työryhmän esitystä, ettei sakoille enää vankilassa voisi myöntää maksuaikaa. Uskon myös, että maksumahdollisuuden poistuminen vankilassa lisäisi niiden sakkoon ja/tai sakon muuntorangaistukseen tuomitujen maksuhalukkuutta, joilla ylipäänsä on mahdollisuus sakkonsa maksaa. Viimeisenä mahdollisuutena sakkojen maksamiselle tuomitulla säilyisi edelleen mahdollisuus maksaa sakkonsa poliisille viimeistään siinä vaiheessa, kun poliisi ottaa hänet kiinni etsintäkuulutuksen vuoksi sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa varten. Vuoden 2009 tilaston mukaan vankiloissa maksettuja sakkoja oli 876 kpl, jotka koskettavat 769 tuomitua, joista sakkovankeja oli 410. Mikäli vankilassa ei jatkossa maksuaikaa sakoille enää myönnettäisi, todennäköisesti osa tuosta noin 770 tuomitusta suoritaisi tulevaisuudessa sakon muuntorangaistuksen vankeutena ja osa maksaisi sakkonsa ennen vankilaan joutumistaan. Näin ollen tämän uudistuksen johdosta vaikutukset vankilukuun olisivat oletettavasti melko vähäisiä.

Vantaalla 07.05.2010

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen
täytäntöönpanopäällikkö

Merja Lukkarinen